

COVID-19 ve Aile Planlaması Hizmetlerine Yansımaları

COVID 19 and its Reflections on Family Planning Services

Seda SERHATLIOęLU* , **Nuray GÖNCÜ****

ÖZET

COVID-19 enfeksiyonu tüm dünya ülkelerine yayılım gösteren önemli bir pandemidir. Pandemi sürecinde dünya genelinde sağlık sistemlerinin insan gücü ve finansal kaynakları, COVID- 19 tanı ve tedavi hizmetlerine kaymıştır. Aile planlaması hizmetleri değişen sağlık sunumu, sokağa çıkma yasaklarının uygulanması, sınırlı sosyal hayat tedbirleri vb. gibi nedenlerle sekteye uğramıştır. Pandemi sürecinde cinsel aktivite devam etmektedir, bu nedenle cinsellik ve üreme sağlığı ihtiyacının etkili bir aile planlaması yöntem kullanımı ile karşılanması gerekmektedir. Kişilerin etkili bir korunma yöntemi kullanmaya başlama ve devam etmek için gerekli danışmanlık bilgisini alma ve verilen hizmete ulaşmaları sağlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Pandemi, Aile planlaması

ABSTRACT

COVID-19 infection is an important pandemic that spreads to all countries of the world. During the pandemic process, the human power and financial resources of healthcare systems have shifted to COVID-19 diagnosis and treatment services in all around the world. Family planning service has been interrupted due to change in healthcare provision, implementation of curfews, limited social life measures, etc. During the pandemic period, sexual activity continues. Thus the need for sexuality and reproductive health should met with the use of an effective family planning method. People should be provided with the necessary counseling information and access to the service which is provided to start and continue using an effective method of protection.

Keywords: COVID-19, Pandemic, Family planning

Geliş Tarihi / Received: 11.08.2020

Kabul Tarihi / Accepted: 02.11.2020

* Uzman Ebe, İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ebelik Anabilim Dalı, Ebelik Doktora Programı

** Eskişehir Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Moleküler Biyoloji ve Genetik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Seda SERHATLIOęLU, sedagoncu07@gmail.com

GİRİŞ

Çin'in Hubei eyaletine bağlı Wuhan kentinde Aralık 2019 ayında ortaya çıkan koronavirüs 2 (SARS-CoV-2) enfeksiyonu bütün dünyayı etkisi altına almış ve bir salgına dönüşmüştür. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) salgını önce "Uluslararası Öne Sahip Halk Sağlığı Acil Durumu" olarak duyurmuş sonra da 11 Şubat 2020'de COVID-19 pandemisi olarak ilan etmiştir (Glass, Cash, & Mullen 2020; DSÖ, 2020a). Koronavirüsler (CoV), soğuk algınlığı ve daha ciddi akut solunum sendromu ve pnömoniye neden olan bir virüs ailesidir. COVID-19'dan sorumlu virüs, SARS-CoV-2 olarak adlandırılmıştır (Yang et al., 2020). Enfeksiyonun en sık belirtileri ateş, öksürük, dispne ve solunum yolu şikayetleridir. Hastalığa dair belirti ve bulgular yapılan çalışma sonuçlarıyla güncellenmektedir. Asemptomatik geçirilebileceği gibi ağır vakalarda, pnömoni, organ yetmezlikleri ve hatta ölüm görülebilmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2020).

Ülkemizde ilk COVID-19 vakası 11 Mart 2020'de saptanmıştır. O günden sonra vakalar tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de artmıştır (Sağlık Bakanlığı, 2020). Pandemi, uzun zaman sonra görülen en büyük salgın olarak kabul görmüştür. Çok kısa bir sürede yayılması, ölümle sonuçlanabilmesinden dolayı önlenmesi adına uygulanan politikalar; halkı fiziksel, ruhsal, sosyal, ekonomik ve seksüel anlamda etkilemiştir (Bulut ve Yıldırım, 2020). Pandemi sürecinde dünya genelinde sağlık sistemlerinin insan gücü ve finansal kaynakları, COVID-19 tanı ve tedavi hizmetlerine kaymıştır. Bu durumun diğer sağlık hizmetlerine yansması olumsuz olmuştur. Olumsuz etkilenen sağlık hizmet sunumlarından biri de cinsellik ve üreme sağlığı alanıdır. Bu hizmet kapsamında yer alan aile planlaması hizmetleri de değişen sağlık sunumu, sokağa çıkma yasaklarının uygulanması, sınırlı sosyal hayat tedbirleri vb. nedenlerle sekteye uğramıştır (Church, Gassner, & Elliott, 2020). UNFPA'nın (The United Nations Population Fund-Birleşmiş Milletler Yardım Fonu) 2030 yılına kadar Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinden biri karşılanmamış aile planlaması ihtiyacını sona erdirmektir. Fakat COVID-19 pandemi sürecinin bu hedefe ulaşmayı olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir.

Bu derleme COVID-19 pandemi sürecinin aile planlaması hizmet sunumuna yansmasını ve DSÖ'nün rehberliğinde tavsiye edilen hizmet sunumunu vurgulamak amacıyla yazılmıştır.

COVID-19 ve Aile Planlaması Hizmet Sunumu

Aile planlaması, ailelerin istedikleri zaman, kendi iradeleriyle bakabilecekleri sayıda çocuk sahibi olmalarıdır. Aile planlaması hizmetlerinin amacı; istenmeyen gebelikleri önleyerek, anne ve çocuk sağlığını yükseltmektir (Akar, 2017). Anne ve çocuk sağlığının yükselmesi toplum sağlığını yükselteceğinden dolayı, aile planlaması hizmet sunumu en temel ve en önemli halk sağlığı bileşeni olarak kabul edilmektedir (Çoban, 2016). Salgın hastalıklar, insan gücü ve finansal kaynakların kısıtlanmasıyla aile planlaması hizmet sunumunu sekteye uğratma potansiyeline sahiptir (Baral, Mishra, Diouf, Phanuphak, & Dowdy, 2020; Ferreira-Filho et al., 2020; Viveiros & Bonomi, 2020).

Geçmiş salgın deneyimleri olan MERS (Middle East Respiratory Syndrome) ve SARS'ın (Severe Acute Respiratory Syndrome) sağlıklı ortamlarda düşük deneyimi, prematürite, fetal gelişim geriliği, istenmeyen gebelikler, HIV dahil olmak üzere cinsel yolla bulaşan hastalıklarda artış, kadına yönelik şiddet ve anne ölümü gibi olumsuz sonuçlara neden olduğu bilinmektedir (IPPF, 2020). Bu salgın süreçlerinde en çok kesintiye uğrayan doğum kontrol yöntemi, sağlık personeli tarafından enjekte edilen kontraseptifler olmuştur. Ayrıca aile planlaması danışmanlığında kamu sektöründe, özel sektöre kıyasla daha fazla aksama görülmüştür (Favre et al., 2020; IPPF, 2020). Guttmacher Enstitüsü tarafından 132 düşük ve orta gelirli ülke bazında yapılan tahminlere göre; kısa vadeli ve uzun etkili geri dönüşümlü kontraseptiflerin kullanımında sadece %10'luk bir düşüş olması bile, karşılanmayan kontrasepsiyon ihtiyacının 48,6 milyon kadın olarak artacağını bildirmektedir (Guttmacher Institute, 2020; UNFPA 2020a).

Pandemi sürecinde cinsel aktivite devam etmektedir, bu nedenle cinsellik ve üreme sağlığı ihtiyacının etkili bir aile planlaması yöntemi kullanımı ile karşılanması gerekmektedir. Kişilerin etkili bir korunma yöntemi kullanmaya başlama, gerekli danışmanlık bilgisini alma ve verilen hizmete ulaşma noktasında ihtiyaçları sağlanmalıdır. Böylece, kadınları ve toplumu istenmeyen gebeliklerin olumsuz sonuçlarından korumak mümkün olacaktır (Hall et al., 2020). COVID-19 tanısı ve tedavi hizmetleri devam ederken aynı zamanda temel sağlık hizmeti sunumunu sürdürme noktasında planlamalar yapılmalıdır. Bu bağlamda sağlık, ekonomik ve sosyal yöndeki aksaklıklar en aza indirilmeli, insan hakları korunmalı ve eşitlikçi bir denge sağlanmalıdır. Bireylerin üreme ve cinsel sağlık haklarına saygı duyulmalı, yok sayılmamalıdır (Kumar, 2020; Dasgupta, Kantorová, & Ueffing, 2020; DSÖ, 2020b). Bu nedenle DSÖ, cinsel ve üreme sağlığı hizmetini COVID-19 pandemi sürecinde yüksek öncelikli temel bir sağlık hizmeti olarak bildirmiştir (HASUDER, 2019; Todd-Gher & Shah, 2020; DSÖ, 2020b).

Sokağa çıkma yasağı, karantina ve evden çalışma sırasında çiftlerin cinsel ilişkiye ayırdıkları sürenin artma eğiliminde olduğu bilinmektedir. Buna paralel olarak, doğum kontrol yöntemleri için malzeme sağlayan fabrikaların kapatılması ya da çalışma saatlerinin ve çalışan sayılarının azaltılması nedeniyle, malzeme üretimi, ithalatı ve ihracatı olumsuz etkilenmiştir (Ferreira-Filho et al., 2020; Hussein, 2020). Bütün bu kısıtlamaların aile planlaması hizmetlerine ulaşımı sınırlandırdığı düşünülmektedir (Church et al., 2020; IPPF, 2020). Ayrıca sağlık kurumlarında hastalık bulaşma riskinin yüksek olabileceği düşüncesi, aile planlaması hizmetine başvuruları azaltmaktadır. Hindistan'da yapılan bir araştırmada pandemi sürecinde enjekte edilen doğum kontrol yöntemlerinin kullanımında %36, rahim içi araç (RİA) takılmasında ise %21 azalma olmuştur. Yine benzer bir şekilde kombine oral kontraseptif kullanımı %15 ve kondom kullanımı %23 oranında azalmıştır. Bu rakamlar ülkede pandemi sürecinde karşılanamayan aile planlaması hizmetlerinin göstergesi olmuştur (Vora, Saiyed & Natesan, 2020).

İstenmeyen gebeliklerin sağlık sistemi üzerindeki yükünü arttırmamak için pandemi sürecinde aile planlaması danışmanlık hizmetlerinin sunumuna mümkün olduğunca devam edilmesi gerekmektedir (Bahamondes & Makuch, 2020; Nanda, Lebetkin, Steiner, Yacobson, & Dorflinger, 2020; Tran, Tappis, Spilotros, Krause, & Knaster, 2020). DSÖ, pandemi sürecinin ilk zamanlarında RİA gibi uzun etkili yöntemlerin sonlandırılmasına (çıkartılma) öncelik verilmeyeceğini bildirmiştir ve dünya genelinde reçetesiz kondom, diyafram, spermisit gibi doğum kontrol yöntemlerinin öncelikli olmasını tavsiye etmiştir. Bu yöntemlere erişimin kolaylaşmasının (çevrim içi satın alma, eczaneler, satış noktaları) gereği vurgulanmıştır. Aynı zamanda, korunmasız cinsel ilişki sonrası sunulan acil kontraseptif yöntem ve temel bir kadın sağlığı hizmeti olan istenmeyen ya da gebeliğin devamının potansiyel risk taşıdığı gebeliklerin sonlandırılması işlemlerinin sunumu da devam etmelidir (UNFPA, 2020b).

Pandemiyle yaşamaya başladığımız normalleşme sürecinde DSÖ tele-sağlık teknoloji kullanımı, telefon ve web tabanlı danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılmasını önermektedir (Vora et al., 2020). İzlem danışmanlıklarının mümkün olduğu durumlarda, telefonla aranarak devam ettirilmesi önerilmektedir (Ferreira-Filho et al., 2020). Böylelikle, aynı zamanda fiyasyonda görevli olan sağlık çalışanlarının iş yükü azalacak, sağlık kurumuna başvuru oranları düşecek, maliyet etkinliği sağlanacaktır (Purdy, 2020; Evcili ve Demirel, 2020; Kumar, 2020). RİA uygulaması hizmet sunumu için karşılıklı koruyucu tedbirlere (sosyal mesafe, maske kullanımı, el hijyeni) uyulmalı ve randevu sistemiyle çalışılmalıdır. Birinci basamak hizmet sunumunda randevu sistemlerinin uygulanması, COVID-19 pandemisi noktasında halka doğru bilgi sunulması ve enfeksiyonun önlenmesi politikalarının yaygınlaştırılması gerekmektedir (Church et al., 2020). Sağlık kurumlarına yapılan başvurular randevulu dahi olsa, COVID-19 bulaş riskini arttırabileceğinden, başvuranlara hastalık belirti ve bulgularına yönelik triyaj yapılması gerekmektedir (Jin et al., 2020; Shen et al., 2020). Sağlık hizmet sunumunda dijital sağlık teknolojilerinin kullanımı, entegrasyonu ve yaygınlaştırılmasının ne kadar önemli olduğunun anlaşıldığı bu zorlu süreçte, tele-sağlık uygulamalarının; cinsellik ve üreme sağlığı hizmetlerinin temel bileşeni haline getirilmesi gerektiği anlaşılmıştır (Ertuğrul, 2020).

SONUÇ

Sonuç olarak, talep eden tüm kadın ve erkeklere doğum kontrol yöntemlerinin ve danışmanlığının sağlanması pandemi sürecinin en az zararla atlatılması açısından önemli bir adımdır. Bu bağlamda en doğru ve güvenilir bilginin yer aldığı Sağlık Bakanlığı'na bağlı dijital platformların kurulması ve yaygınlaştırılması önerilmektedir. Aynı zamanda kadınların sağlık kuruluşlarına başvurdukları durumlarda (gebelik sonlandırma, doğum vb.) taburculuk öncesi etkili aile planlaması danışmanlığı mutlaka verilmelidir.

Ülkemizde gerek görsel basın gerekse yazılı basında pandemi sürecinin ve tehlikesinin devam ettiği vurgulanarak, alınacak önlemler konusunda hatırlatıcı ve uyarıcı içerik sağlanmaktadır. Bununla birlikte Sağlık Bakanlığı tarafından COVID-19'un etkisi güncel vaka ve ölüm sayıları şeklinde günlük rapor edilirken, enfeksiyonun aile planlaması hizmet sunumu üzerindeki etkisi önümüzdeki aylarda netleşecektir.

KAYNAKLAR

- Akar, N. (2017). *Kars/Digor ilçesinde yaşayan 15-49 yaş evli kadınların aile planlaması hakkında eğitim öncesi ve eğitim sonrası tutumlarının değerlendirilmesi*. K.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bahamondes, L., & Makuch, M. Y. (2020). Family planning: an essential health activity in the pandemic of SARS-CoV-2. *European Journal of Contraception and Reproductive Health Care*, 0, 1–2. doi: 10.1080/13625187.2020.1768368.
- Baral, S. D., Mishra, S., Diouf, D., Phanuphak, N., & Dowdy, D. (2020). The public health response to COVID-19: balancing precaution and unintended consequences. *Annals of Epidemiology*. Elsevier Inc. doi: 10.1016/j.annepidem.2020.05.001.
- Bulut, M. ve Yıldırım, N. (2020). COVID-19 pandemisinin cinsel sağlık ve yaşam kalitesine etkileri. *Türkiye Klinikleri*, 58–65. Erişim Adresi: <https://www.turkiyeklinikleri.com/article/en-covid-19-pandemisinin-cinsel-saglik-ve-yasam-kalitesine-etkileri-88672.html>.
- Church, K., Gassner, J., & Elliott, M. (2020, January 1). Reproductive health under COVID-19—challenges of responding in a global crisis. *Sexual and Reproductive Health Matters*. Taylor and Francis Ltd. doi: 10.1080/26410397.2020.1773163.
- Çoban İ. (2016). *Aile planlaması ve evrimi*. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Dasgupta, A., Kantorová, V., & Ueffing, P. (2020). The impact of the COVID-19 crisis on meeting needs for family planning: a global scenario by contraceptive methods used. *Gates Open Research*, 4, 102. doi: 10.12688/gatesopenres.13148.1.
- Ertuğrul, A. (2020). SARS-CoV-2 (COVID-19) pandemisi ve dijital sağlık. *Türkiye Klinikleri COVID-19*, 1(16), 140–143.
- Guttmacher Institute. (2020). Estimates of the Potential Impact of the COVID-19 Pandemic on Sexual and Reproductive Health in Low- and Middle-Income Countries | Retrieved July 29, 2020, from <https://www.guttmacher.org/journals/ipsrh/2020/04/estimates-potential-impact-covid-19-pandemic-sexual-and-reproductive-health>.
- Evcili, F. ve Demirel, G. (2020). Covid-19 Pandemisi'nin Kadın Sağlığına Etkileri ve Öneriler Üzerine Bir Değerlendirme. *Türk Fen ve Sağlık Dergisi*, 1(2), 1–2.
- Favre, G., Pomar, L., Qi, X., Nielsen-Saines, K., Musso, D., & Baud, D. (2020, June 1). Guidelines for pregnant women with suspected SARS-CoV-2 infection. *The Lancet Infectious Diseases*. Lancet Publishing Group. doi: 10.1016/S1473-3099(20)30157-2.

- Ferreira-Filho, E. S., de Melo, N. R., Sorpreso, I. C. E., Bahamondes, L., Simões, R. D. S., Soares-Júnior, J. M. et al. (2020). Contraception and reproductive planning during the COVID-19 pandemic. *Expert Review of Clinical Pharmacology*. Taylor and Francis Ltd. doi: 10.1080/17512433.2020.1782738.
- Glass, C. A., Cash, J. C., & Mullen, J. (2020). *Coronavirus Disease (COVID-19). Family Practice Guidelines*. doi: 10.1891/9780826153425.0016b.
- Hall, K. S., Samari, G., Garbers, S., Casey, S. E., Diallo, D. D., Orcutt, M. et al. (2020, April 11). Centring sexual and reproductive health and justice in the global COVID-19 response. *The Lancet*. Lancet Publishing Group. doi: 10.1016/S0140-6736(20)30801-1.
- Halk Sağlığı Uzmanları Derneği [HASUDER]. (2019). COVID-19 Pandemisinde Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı - Yeni Koronavirüs Hastalığı 2019. Erişim Tarihi: 24.07.2020. Erişim Adresi: <https://korona.hasuder.org.tr/covid-19-pandemisinde-cinsel-saglik-ve-ureme-sagligi/>.
- Hussein, J. (2020, January 1). COVID-19: What implications for sexual and reproductive health and rights globally? *Sexual and Reproductive Health Matters*. Taylor and Francis Ltd. doi: 10.1080/26410397.2020.1746065.
- International Planned Parenthood Federation [IPPF]. (2020). Contraception and COVID-19: Disrupted supply and access. Retrieved July 26, 2020, from <https://www.ippf.org/blogs/contraception-and-covid-19-disrupted-supply-and-access>.
- Jin, Y.-H., Cai, L., Cheng, Z.-S., Cheng, H., Deng, T., Fan, Y.-P. et al. (2020). A rapid advice guideline for the diagnosis and treatment of 2019 novel coronavirus (2019-nCoV) infected pneumonia (standard version). *Military Medical Research*, 7(1), 4.
- Kumar, N. (2020). COVID 19 era: a beginning of upsurge in unwanted pregnancies, unmet need for contraception and other women related issues. *European Journal of Contraception and Reproductive Health Care*. doi: 10.1080/13625187.2020.1777398.
- Nanda, K., Lebetkin, E., Steiner, M. J., Yacobson, I., & Dorflinger, L. J. (2020). Contraception in the Era of COVID-19. *Global Health, Science and Practice*, 8(2), 166–168. doi: 10.9745/GHSP-D-20-00119.
- Purdy, C. (2020). How will COVID-19 affect global access to contraceptives – and what can we do about it? Retrieved from How will COVID-19 affect global access to contraceptives – and what can we do about it? Retrieved Agu 02, 2020, from <https://www.familyplanning2020.org/news/how-will-covid-19-affect-global-access-contraceptives-%E2%80%94-and-what-can-we-do-about-it>.
- Sağlık Bakanlığı, (2020). *COVID-19 (SARS-CoV-2 Enfeksiyonu)*. Erişim tarihi: 01.08.2020.

<https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/covid19>.

- Shen, K., Yang, Y., Wang, T., Zhao, D., Jiang, Y., Jin, R. et al. (2020). Diagnosis, treatment, and prevention of 2019 novel coronavirus infection in children: experts' consensus statement. *World Journal of Pediatrics*, 1–9.
- Todd-Gher, J., & Shah, P. K. (2020). Abortion in the context of COVID-19: a human rights imperative. *Sexual and Reproductive Health Matters*, 28(1), 1758394. <https://doi.org/10.1080/26410397.2020.1758394>.
- Tran, N. T., Tappis, H., Spilotros, N., Krause, S., & Knaster, S. (2020, June 1). Not a luxury: a call to maintain sexual and reproductive health in humanitarian and fragile settings during the COVID-19 pandemic. *The Lancet Global Health*. Elsevier Ltd. [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(20\)30190-X](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(20)30190-X).
- UNFPA. (2020a). Interim Technical Note Impact of the COVID-19 Pandemic on Family Planning and Ending Gender-based Violence, Female Genital Mutilation and Child Marriage, (April), 7. Retrieved from https://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/COVID-19_impact_brief_for_UNFPA_24_April_2020_1.pdf.
- UNFPA. (2020b). *Koronavirüs Hastalığına (COVID-19) Karşı Hazırlık ve Müdahale UNFPA Ara Dönem Teknik Bilgi Notu*. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107415324.004>.
- Viveiros, N., & Bonomi, A. E. (2020). Novel Coronavirus (COVID-19): Violence, Reproductive Rights and Related Health Risks for Women, Opportunities for Practice Innovation. <https://doi.org/10.1007/s10896-020-00169-x>.
- Vora, K. S., Saiyed, S., & Natesan, S. (2020). Impact of COVID-19 on family planning services in India. *Sexual and Reproductive Health Matters*, 28(1), 1–3. doi: 10.1080/26410397.2020.1785378.
- World Health Organization. (WHO) (2020a). *Mental health and psychosocial considerations during the COVID-19 outbreak, 18 March 2020*. Geneva PP - Geneva: World Health Organization. Retrieved from <https://apps.who.int/iris/handle/10665/331490>.
- World Health Organization. (WHO) (2020b). Erişim tarihi: 02.08.2020. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/question-and-answers-hub/q-a-detail/contraception-family-planning-and-covid-19>.
- Yang, X., Yu, Y., Xu, J., Shu, H., Liu, H., Wu, Y. et al. (2020). Clinical course and outcomes of critically ill patients with SARS-CoV-2 pneumonia in Wuhan, China: a single-centered, retrospective, observational study. *The Lancet Respiratory Medicine*.